

ПРИГОВОРИ КОД ИСПЛАТЕ МЕНИЦЕ

1. — Земљорадничка задруга је код првостепеног суда подигла тужбу за остварење својих меничноправних потраживања према пословођи своје продавнице, као трасанта и акцептанта менице, и према осталим потписницима менице (за које се из материјала објављеног у збирци судских одлука не види колико их је и у ком су својству потписала меницу).

Спорна меница издата је, као сопствена меница, од стране пословође задруге задрузи, као ремитенту, на име осигурања кредита у износу од 500.000 динара који је задруга отворила пословођи, односно ради покрића евентуалних штета које би могле настати по задругу из овог односа са пословођом.

Кад је задруга утужила меницу, пословођа (и остали тужени) истакао је приговоре који потичу из његовог односа са задругом као пословође њене продавнице, у вези којег је и издата меница. На расправи, наводећи да је пословођа исцрпео и прекорачио за 700.000 динара добијени кредит, задруга је одбила да то доказује сматрајући да јој је сама меница довољна за остварење њених права из менице и поред приговора туженог пословође.

Првостепени суд је уважио тужбу задруге и одбацио приговоре пословође, позивајући се на чл. 16 закона о меници, уз образложење да лица према којима је стављен захтев да испуне своје обавезе из менице не могу истицати према имаоцу менице приговоре који имају основ у њиховим личним односима са трасантом или којим ранијим имаоцем менице.

Врховни суд НР Босне и Херцеговине, решавајући у жалбеном поступку, укинуо је ову пресуду првостепеног суда због непотпуно утврђеног чињеничног стања, уз следеће образложење:

„Тачно је, како је то и првостепени суд у разлозима побјане пресуде навео, да лица против којих је постављен захтев да испуне своје обавезе из менице не могу према њеном имаоцу истицати приговоре који имају основа у њиховим личним односима са трасантом или с којим ранијим имаоцем менице — члан 16 Закона о меници (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 104/46), али је првостепени суд притом испустио из вида приговор тужених да је меница на којој тужилачка задруга заснива свој захтев дата тужитељици ради покрића због евентуалне штете која би за њу-тужилачку задругу могла настати из односа са првотуженим Т. као пословођом њене — тужитељичине продавнице у С. Тај приговор је поткрепљен признањем тужилачке задруге у њеном припремном поднеску, у коме дословно стоји: „да нам је (тужилачкој задрузи) он (тужени Т.) дао на наше тражење предметну меницу за осигурање отвореног му кредита у износу од 500.000 динара, које је он током посла не само исцрпео, него нас је задужио са даљих округло 700.000“, али „будући

нам приговори не дају потребе да ову тврдњу доказујемо, ограничавамо се засада на ову тврдњу, придржавајући право да је по потреби и докажемо". Приговор који тужени истичу има, дакле, основа у њиховом, односно првотуженог Т., односу са тужилачком задругом као имаоца менице, којој је тужени Т., као главни дужник, трасант и акцептант, меницу дао ради обезбеђења због евентуалне штете, како тужени наводе, односно ради осигурања створеног кредита туженом Т. у износу од 500.000 динара, како тужилачка задруга признаје, па се тај приговор, који потиче из личног односа туженог Т. са тужилачком задругом као имаоцем менице, има узети у обзир и основаност приговора оценити према доказима које странке у ту сврху буду понудиле. Како то првостепени суд није учинио, то му због непотпуног утврђеног чињеничног стања ни побијена пресуда не може по закону опстати, већ се по жалби има укинути."

(Решење Врховног суда Народне Републике Босне и Херцеговине Гж 52/57 од 23 августа 1957, објављена у *Збирци судских одлука*, књига друга, свеска друга из 1957 под бр. 386).

2. — Меница је апстрактни правни посао. Меничноправни промет тражи брзу и лаку циркулацију менице уз што већу заштиту савесног прибавиоца менице. Отуда, правило грађанског права да се потраживање преноси онакво какво је, са свим евентуалним приговорима, не одговара меничном праву. Оно би кочило циркулацију менице јер би налагало, код сваког преноса менице, претходно испитивање меничне тражбине, која се преноси индосирањем (преносом) самог меничног писмена. Прибавилац менице треба да је сигуран од евентуалних приговора који би потицали из односа меничног дужника и којег ранијег имаоца менице, а који се не би видели из меничног писмена, односно који се не би на њему заснивали. Стога, менична начела дају меници извесно апсолутно дејство. Начело самосталности и начело непосредности меничних обавеза утврђују да сваки потпис на меници ствара самостални меничноправни однос између имаоца менице и меничног потписника, независан од односа имаоца менице и осталих потписника, или односа потписника са којим ранијим имаоцем менице. Начело меничне строгости и начело фиксне меничне обавезе утврђују да се по меници дугује и потражује само оно што се види из меничног писмена и да се према трећим савесним лицима може приговарати, односно доказивати, само оно што се види из меничног писмена. Издавањем менице раскида се, у начелу, веза између посла у вези којег је меница издата и саме менице.

Према томе, у меничном праву важи правило да се према савесном имаоцу менице могу истицати само приговори који се заснивају на самом меничном тексту или потичу из личног односа прибавиоца (имаоца) менице и меничног дужника. Преносом менице, односно супституцијом једног меничног повериоца другим повериоцем, губе се сви приговори који нису засновани на недостацима или клаузулама видљивим из самог меничног писмена.

Ово правило полази од добре воље и савесности трећих лица. Оно се, природно, не може применити када је реч о несавесном при-

бавиоцу менице. Према њему се могу истицати и приговори који нису видљиви из меничног писмена и не потичу из личног, непосредног, односа између њега и меничног дужника, дакле приговори који потичу из односа дужника са којим ранијим имаоцем менице. Несавесним се пак сматра сваки онај прибавилац менице који је при прибављању свесно поступао на штету дужника или који је поступао са великом немарношћу, тако да је према околностима морао знати за недостатке менице који утичу на обавезу меничног дужника. На пример, прибавилац зна да роба за коју је дата меница није испоручена дужнику, али ипак прима меницу да би онемогућио приговоре и изиграо дужника. При овоме, савесност прибавиоца се претпоставља, а на дужнику је терет доказивања супротног.

Наш закон о меници говори о приговорима у одељку о преносу менице (чл. 16). Он не набраја приговоре који се могу истицати већ поступа обрнуто. Одређујући који се приговори не могу истицати, допушта све остале приговоре (ово је становиште Друге хашке конференције за унификацију меничног права). Према горе изнетом, све приговоре код менице можемо да поделимо у две велике групе. У објективне (апсолутне) приговоре који се заснивају на самом меничном писмену и видљиви су из њега. Они се не губе преносом менице те се могу истицати према сваком прибавиоцу менице. И на субјективне (релативне) приговоре који се заснивају на личном односу меничног дужника који их истиче и имаоца менице. Они се губе преносом менице на новог повериоца (уколико нови поверилац није за њих приликом преноса знао, или према околностима морао знати).

У објективне приговоре спадају приговори (наводимо само најважније): да не постоји који битан елемент у меници, да је неисправно менично писмено (поцепана, прецртана, пробушена меница), да је меница амортизована, да меница није поднета на протест (прејудуцирана меница), да је меницу исплатио главни менични дужник — ове приговоре може истицати сваки менични дужник (потписник) према сваком имаоцу менице; да је потпис лица од кога се тражи исплата менице фалсификован или да не постоји, да лице које је као пуномоћник туженог лица потписало меницу није било на то овлашћено, да дужник није био меничноправно способан у моменту потписивања менице, да је меница после потписивања од стране туженог преиначена, да је меница застарела према туженом потписнику, да је тужени потписник ставио на меницу ректа клаузулу — ове приговоре може истицати само тужени потписник менице у чију корист постоје наведене чињенице и то према сваком имаоцу менице; непостојање активне легитимације на страни повериоца — ово може истицати сваки менични дужник према повериоцу коме ова легитимација недостаје.

У субјективне, или како их још зову личне приговоре, спадају, на пример: да није извршен основни посао у вези којег је меница дата, да није примљено менично покриће (ово може истаћи акцептант према лицу по чијој наредби акцептира), да је бланко меница

попуњена супротно споразуму имаоца и туженог дужника, да је код дужника постојао недостатак воље за који је крив ималац менице (меница дата услед преваре, у заблуди, под принудом или из шале), да меница потиче из неморалног или недопуштеног правног посла (зеленашки посао, награда за кривично дело, награда за вођење блуда итд.), да није испуњен услов уз који је меница издата, да је дошло или да дужник истиче према повериоцу компензацију, повраћање или новацију, да је меница дата за наплату или за залог, да је меница већ исплаћена у регресном поступку (ово регресни дужници које регресна исплата ослобађа меничне обавезе — чији потписи следе иза исплатиоца), приговор пресуђене ствари (ово не важи за регресне дужнике међу собом).

3. — У спорном случају који овде разматрамо истакнут је субјективни менични приговор. Тужени потписници менице истакли су према задрузи као тужиоцу приговор који потиче из односа задруге и првотуженика, пословође задружне продавнице, у вези којег је меница дата (као обезбеђење кредита који је отворен пословођи задруге). Из материјала се не види у чему је приговор, но то за нас овде и није битно. Значи реч је о личном, субјективном приговору (из основног посла или приговору да није испуњен услов уз који је меница дата). Такав се приговор може истаћи у меничном праву. Врховни суд НР Босне и Херцеговине исправно је поступио када је укинуо пресуду првостепеног суда и упутио га да испита чињенично стање, тј. да ли је истакнути приговор оправдан или не и да тек на основу тога донесе пресуду.

Позивање на то да је у питању примена чл. 16, ст. 1, закона о меници који одређује да „лица против којих је постављен захтев да испуне своје обавезе из менице не могу према њеном имаоцу истаћи приговоре који имају основа у њиховим личним односима са трасантом или с којим ранијим имаоцем менице“ није основано у овом случају. Овде није реч о приговору који има свој основ у односу туженог са трасантом или којим ранијим имаоцем менице. Првотуженик, пословођа задружне продавнице, је трасант спорне менице. Основни посао из кога потиче меница одвијао се између њега и тужилачке задруге (имаоца менице). Суд је морао да се упусти у утврђивање оправданости истакнутог приговора. Задруга је морала да пружи доказе о неоснованости приговора ако је хтела да га обеснажи. Изнето важи и за остале потписнике менице. Из чињеничног материјала се види да су они сигурно авалисти, јер су меницу потписали у моменту издавања поред трасанта који је исту одмах сам и акцептирао. Они у меници одговарају као и лице за које су јемчили (чл. 31, ст. 1, закона о меници), у овом случају као и пословођа задружне продавнице и могу истичати исте приговоре којима се овај може послужити у вези посла из кога је меница настала.

Друга ствар би, међутим, била да је задруга меницу даље пренела на треће лице не саопштавајући услове уз које је меница дата, односно посао из кога је меница настала. У том случају, према новом

имаоцу менице, као савесном, не би се могао истаћи наведени приговор. Пословођа и остали тужени потписници морали би да меницу исплате, а у грађанској праници против задруге могли би да расправе, односно накнаде штету коју су претрпели услед тога што није испуњен услов уз који је меница дата, односно да исплаћену меничну своту захтевају од задруге као обogaћење без основа.

Др. Владимир Јовановић

ЗАСТАРЕЛОСТ ПОТРАЖИВАЊА ДРЖАВНОГ ОСИГУРАВАЈУЋЕГ ЗАВОДА ПРЕМА ЖЕЛЕЗНИЧКОМ ТРАНСПОРТНОМ ПРЕДУЗЕЋУ

1. — Државни осигуравајући завод тужио је Железничко транспортно предузеће тражећи да га оно обештети за износ накнаде из осигурања коју је он исплатио предузећу Т. у вези са штетом на пошиљци овог предузећа изазваној пожаром за који одговорност сноси железничко транспортно предузеће.

Тужено Железничко транспортно предузеће истакло је приговор застарелости који заснива на правном правилу из члана 101 бивше уредбе о превозу путника, пртљага и робе на железницама из 1940' сматрајући да се оно, на основу чл. 41, ст. 2, закона о застарелости потраживања има у овом случају применити као *lex specialis*. Према наведеном правном правилу потраживање пошиљаоца према железници за штету која настане на пошиљци застарева за годину дана од дана констатовања штете, односно од тридесетог дана по протеклу рока за испоруку. Како је овај протекло, железничко транспортно предузеће сматра да може приговор застарелости, који је стекло према пошиљаоцу, истаћи и према Државном осигуравајућем заводу.

Првостепени суд је усвојио приговор застарелости, али је своју одлуку засновао на чл. 21, ст. 1, т. 4, закона о застарелости потраживања којим је за потраживања лица која се баве преношењем или превозењем ствари или људи предвиђен рок застарелости од 2 године, а не на правном правилу на које се позвао тужени.

Врховни привредни суд укинуо је првостепену одлуку, удовољно захтеву тужиоца и одбацио приговор туженика заснивајући своју одлуку на чл. 19 закона о застарелости потраживања који се односи на захтев за накнаду штете и износи 3 године. Уз своју одлуку Суд је дао следеће образложење:

„Правно становиште првостепеног суда да се застарелост утуженог потраживања има ценити по чл. 21, т. 4 закона о застарелости потраживања не може да опстане. Овај пропис регулише застарелост потраживања лица која се баве преношењем или превозењем ствари или људи за извршени превоз или пренос, а утужени износ није потраживање ове врсте. У овом случају тужилац, Државни осигуравајући завод, тужи туженог, Железничко транспортно предузеће у С., да му накнади своту коју је исплатио оштећенику на основу обавезног осигурања пошиљки које се превозе железницом, а која је пошиљка за време превоза била оштећена.